

ЗАМОНАВИЙ ЎҚИТУВЧИ ФАОЛИЯТИДА ПЕДАГОГИК МАҲОРАТНИНГ ЎРНИ

Савурова Шаҳризода Абдумалик қизи¹, Савуров Мустафо Икром ўгли²

¹А.Қодирий номидаги ЖДПИ, Технологик таълим йўналиши 1-босқич магистри, ²А.Қодирий номидаги ЖДПИ, 4-босқич талабаси, Жиззах, Ўзбекистон

e-mail:savurovashahrizoda@gmail.com

Annotatsiya: Ушбу мақолада замонавий ўқитувчи фаолиятида педагогик маҳоратининг ўрни қанчалик даражада муҳим эканлигини кўриб чиқамиз.

Kalit soʻzlar: Моҳир мутахассис, маҳорат, касбий билим, педагогик қобилият, педагогик техника, нутқ техникаси, педагог.

Аннотация: В этой статье мы рассмотрим, насколько важна роль педагогических навыков в работе современного учителя.

Ключевые слова: Квалифицированный специалист, мастерство, профессиональные знания, педагогические способности, педагогическая техника, речевая техника, педагог.

Annotation: In this article, we will look at how important the role of pedagogical skills is in the work of a modern teacher.

Keywords: Qualified specialist, mastery, professional knowledge, pedagogical abilities, pedagogical technique, speech technique, pedagogue.

Ҳар қандай соҳада ҳам ушбу соҳа сирларини мукаммал эгаллаган моҳир устаси бўлиши табиий. Моҳир мутахассис бу соҳага доир тажрибаларни фақат эгаллабгина қолмасдан, у янгиликлар қила олади ва тажрибасини оммалаштиришга ҳам эришади. Демак, педагогика соҳасининг ҳам ўз маҳоратли мутахассислари бўлиб, улар таълим-тарбияга доир муҳим янгиликлар яратиб, ўз тажрибасини тарғиб қилади. Тарбия бериш ва ўқитишда юқори даражага эришиш ва уни доимо такомиллаштириб бориш имкониятини таъминловчи санъат бўлиб, болага меҳр қўйган ва ўз касбини севган ҳар бир ўқитувчининг қиладиган ишидир. Ўз ишининг моҳир устаси бўлган педагог - бу юксак даражада маданиятли, ўз фанини чуқур биладиган, фаннинг ёки санъатнинг тегишли соҳаларини яхши таҳлил эта оладиган

педагогик қобилият эгаси, тарбиялаш ва ўқитиш методикаси ҳамда педагогик техникани мукаммал эгаллаган мутахассисдир.

Ўқитувчилик дунёдаги энг қадимги касблардан бири бўлиб, у бир қатор муҳим талабларга жавоб бериши керак. Жумладан, педагогик маҳорат эгаси бўлиши учун қатор сифатларга эга бўлиши лозим. Яъни педагогик маҳорат тушунчаси мазмунига кирадиган қуйидаги масалаларни ажратиш мумкин бўлади:

1. Касбий билим - ўзи ўқитаётган фанига доир кенг ва чуқур билим;
2. Педагогик қобилият;
3. Педагогик техника.

Касбий билим 3 та қисмга - назарий билимлар, амалий билимлар ва методик билимларга бўлинади.

Назарий билимлар бу фанга оид назарий билимларни ўз ичига олса, амалий билимлар ўзлаштирилган назарий маълумотларни амалда қўллашга оид билим, кўникма ва малакалардан иборатдир. Ўзлаштирилган билимларини талабаларга ўргатиш учун эса методик билимлар керак бўлади.

Қобилият ҳамма инсонларда мавжуд бўлиб, бир текисда бўлмай, бири юқори, бири ўрта ва бири айрим даражадан иборатдир. Фақат ақли заиф инсонларда қобилиятни учрата олмаймиз. Мактаб ўқитувчисининг фаолияти инсон шахсини тиклантиришга қаратилган. Муваффақиятли ишлаш учун ҳар бир ўқитувчи педагогик маҳоратга эга бўлиши зарур. Педагогик маҳорат эгаси оз меҳнат сарф қилиб, катта натижага эришади. Қобилият фаолият жараёнида пайдо бўлади ва ривожланади, қобилиятни ривожлайтириш учун эса лаёқат, зехн, истеъдод, яъни инсон нерв тизимида анатомо-физиологик хусусият бўлиши ҳам зарур. Ўқитувчининг баъзи психик жараёнлари унда шахсга хос сифатларининг шундай комплексни ташкил қиладики, буни педагогик қобилият деб аташ мумкин. Бу қобилиятларни айрим психик хусусиятлардан иборат қилиб айтиш мумкин эмас.

Қобилият - шахсининг муайян фаолият юзасида лаёқати ва унинг ишини муваффақиятли бажаришдаги субъектив шарт-шароитини ифодаловчи индивидуал психик хусусиятларидир.

Педагогик қобилиятнинг бир қанча тури бўлиб, уларнинг ҳар бири ўқитувчига педагогик жараёнда бирор бир фаолиятни самарали ташкил этишга ёрдам беради. Масалан, академик қобилият - ўқитувчига фанга оид назарий маълумотларни ўзлаштиришга ёрдам беради, дидактик қобилият - таълим жараёнини ташкил этишга ёрдам беради. Бундан ташқари перцептив қобилият талаба ёки суҳбатдошининг ички оламини кўра олишга, тушунишга, коммуникатив қобилият - мулоқот ўрната олишга, конструктив

қобилият - ўз ва жамоа фаолиятини тўғри ташкил этишга, суггестив қобилият - жамоа орасида обрў қозонишга ёрдам беради.

Таълим-тарбия жараёнида **педагогик техниканинг** яъни жамоа ва шахс билан мулоқот қилиш маҳорати, мулоқот жараёнини назорат қила олиш, жамоани ташкил қилиш, ўз кайфиятини, овозини ва ҳаракатларини бошқара олиш маҳоратининг ўрни ҳам муҳимдир.

Педагогик техника таркибий қисмлари 2 қисмга бўлиниб, биринчи гуруҳга педагогнинг ўз кўламини бошқара олиш маҳорати билан боғлиқ бўлиб, унга ўз организмни бошқариш (мимика, пантомимика), кайфият ва ҳис-туйғуларини бошқариш, ижтимоий перцепция малакаси (юз ифодасини ўқий олиш), нутқ техникаси (нафас олиш, товушни тўғри тутиш) кабилар киради. Иккинчи гуруҳга эса шахсга ва жамоага таъсир эта олиш маҳорати билан боғлиқ бўлиб, улар педагогик мулоқот техникаси, талаб қила олиш техникаси, тартиб ўрнатиш техникаси, рағбатлантириш ва жазолаш техникаси кабилардан иборат.

Мимика - ўзининг фикр-мулоҳазаларини, ҳис-туйғуларини, кайфиятини юз мускуллари ҳаракати орқали ифодалаш санъати. Кўпинча юз ифодаси сўзлардан кўра кучлироқ таъсир қилади. Мимика нутқ мазмунига мос бўлиши керак. У орқали ишонч, тасдиқлаш, нозилик, хурсандчилик, бефарқлик, завқланиш, қизиқиш, ҳафа бўлиш каби туйғуларни ифодалашга ёрдам беради. Мимика деталлари - қош, кўз, юз мускуллари. Шу сабабли ўқитувчининг кўзи ҳис-туйғуларни ифодалабгина қолмасдан, талабаларга тааллуқли бўлмаган ҳис-туйғуларни яшира олиши ҳам керак.

Пантомимика - фикрларини ифодалашда қул, бош ва умуман гавда ҳаракатлари, имо- ишоралардан фойдаланиш.

Ижтимоий перцепция - талабаларнинг юз ифодалари, кўз қарашларидан улар психологиясини, кайфиятини аниқлаш.

Нутқ техникаси - муҳим аҳамиятга эга бўлиб, ўқув соатларининг тўртдан бир, баъзан иккидан бир қисми ўқитувчи нутқи орқали амалга оширилади. Талабалар ўқитувчи нутқига нисбатан жуда сезгир бўлиб, ўқитувчининг хатолари, нотўғри талаффуз болаларда қулгу уйғотса, монотон оҳанг уларни зериктиради, нотўғри интонация эса нутқнинг ясама эканлигини кўрсатади ва тингловчиларни ўқитувчидан узоқлаштиради. Физиологлар фикрича ўзгартириб бўлмайди деб ҳисобланадиган товуш тембрини ҳам машқ қилиш асосида ўзгартириш мумкин экан. Масалан, Қадимги Греция яшаб ўтган буюк оратор Демосфен ўзидаги барча жисмоний камчиликларни машқ қилиш орқали бартараф этади. Нутқ техникаси жамоа ва шахс билан мулоқот қилиш маҳорати, мулоқот жараёнини назорат қила олиш, жамоани ташкил қилиш, ўз кайфиятини, овозини ва ҳаракатларини

бошқара олиш маҳорати кабилар билан бир қаторда педагогик техниканинг таркибий қисми ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Абу Наср Фаробий. Фозил одамлар шахри. – Тошкент: Мерос, 2000. – 224 б.
2. Мирзиёев Ш. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. 592 б. (27-28-бет).
3. Ҳошимов К. ва бошқ. Педагогика тарихи. – Тошкент: Ўқитувчи, 1996. – 146 б.
4. Ismailov T.J, Tagaev X, Kholmatov P.K, Yusupov K.Y, Alkarov K.Kh, Orishev Zh.B Karimov O.O. (2020). Cognitive-Psychological Diagram Of Processes Of Scientific And Technical Creativity Of Students. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(08), 3669-3677.
5. Orishev, Jamshid (2021) "PROJECT FOR TRAINING PROFESSIONAL SKILLS FOR FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGICAL EDUCATION," *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*: Vol. 2021 : Iss. 2 , Article 16.
6. Orishev, J. (2020). ГЛОБАЛЛАШУВ ДАВРИДА ПЕДАГОГЛИК МАСЪУЛИЯТИ . *Научно-просветительский журнал "Наставник"*, 1(1).
7. Xolmatov, P., & Оришев, Ж. (2020). ДАРСДАН ТАШҚАРИ МАШҒУЛОТЛАРДА ЎҚУВЧИЛАР КАСБИЙ ТАРБИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ. *Физико-технологического образование*, 1(1)
8. Xolmatov, P., & Оришев, Ж. (2020). УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ЎҚУВЧИЛАРНИ КАСБ-ҲУНАРГА ЙЎНАЛТИРИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ. *Физико-технологического образование*, 1(1)
9. Оришев, Ж. Б. (2019). ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ИННОВАЦИОН ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Интернаука*, (43-2), 70-72
10. Убайдуллаев, С., Оришев, Ж. Б., & Ортиқова, О. Ш. (2019). "УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМДА" ДАРСЛАРДА ЭКОЛОГИК ТАНАФФУС" ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИГА АСОСЛАНГАН ЭЛЕКТРОН ҚЎЛЛАНМАЛАРНИ ЖОРИЙ ЭТИШ. *Интернаука*, (20-3), 62-63.
11. Тагаев, Х., Убайдуллаев, С., Алкаров, К. Х., & Оришев, Ж. Б. (2016). ПОВЫШЕНИЕ ПАТЕНТНЫХ ЗНАНИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ. In *Современные тенденции развития аграрного комплекса* (pp. 1776-1780).
12. Шарипов, Ш. С. (2017). Personality model of modern teacher. *Eastern european Scientific Journal–Germany*, 93-96.
13. Шарипова, Ш. С. (2018). Инновационные технологии в современном учебном процессе. *Молодой ученый*, (9), 185-188.

14. Шарипов, Ш. С. (2000). Педагогические условия формирования изобразительского творчества студентов (на примере факультетов Труда и профессионального образования).

15. ШАРИПОВ, Ш. С., & АБДУРАИМОВ, Ш. С. (2018). МЕЖОТРАСЛЕВАЯ ИНТЕГРАЦИЯ КАК ФОРМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. In *Высшее и среднее профессиональное образование России в начале 21-го века: состояние, проблемы, перспективы развития* (pp. 58-65).

16. Шарипов, Ш. С. (2017). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ВАЖНЫЙ ДВИГАТЕЛЬ РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. In *Сборники конференций НИЦ Социосфера* (No. 32, pp. 44-46). Vedecko vydavatel'ske centrum Sociosfera-CZ sro.

17. Шарипов, Ш. С., & Абдураимов, Ш. С. (2016). ИНТЕГРАТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. In *КАЧЕСТВО ВЫСШЕГО И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНУЮ ЭПОХУ: СУЩНОСТЬ, ОБЕСПЕЧЕНИЕ, ПРОБЛЕМЫ* (pp. 81-86).

18. Толипов, У. К., Баракаев, М., & Шарипов, Ш. С. (2001). Касбий педагогика.